

tepaV

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

Organize Sanayi Bölgeleri: Etkileri ve Yetkileri

Esen Çağlar
28 Ocak 2011, Ankara

Çerçeve

■ Genel perspektif

- "Özel Ekonomik Bölge" kavramı
- Dünyadaki temel eğilimler
- Başarı getiren faktörler

■ Türkiye'de özel ekonomik bölgeler

- OSB'lerdeki durum: etkiler?
- OSB'lerdeki başlıca sorun alanları: yetkiler?
- Dış politika ve dış ekonomik ilişkiler aracı olarak OSB'ler

■ Sonuç yerine, tartışma soruları

TEPAV'ın OSB konusundaki çalışmaları

- Genel çalışmalar (2005-2009)
  - Yatırım Ortamı, Sanayi Politikası, Sanayi Stratejisi, DÖİK
- Filistin'de Barış için Sanayi Girişimi
  - Önce Erez (2005-) sonra Jenin Sanayi Bölgesi Projesi (2010-)
- Şanlıurfa Sanayinin Yeninden Yapılanması Projesi (2009)
  - Bedelsiz arsa tahsisleri; firma seçimi ve yönetimi
- Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi projesi (2009)
  - Kümelenme politikasının yönetimi nasıl olmalı?
- İslam Kalkınma Bankasıyla işbirliği (2010)
  - OSB'ler ve Ekonomik Entegrasyon çalışması
  - Hudeyde Sanayi Bölgesi (Yemen) için teknik destek

“Özel Ekonomik Bölge” kavramı

- Yatırım ortamı – firma performansı
  - Her yerde yatırım ortamını iyileştirmek imkansız, bazı yerler daha “özel” bir ortama sahip olabilir
  - İçerisi ile dışarısi arasında farklı kurallar
- Farklı amaçlar
  - Kentleşme, çevre, bölgesel farklılıklar, rekabet gücü, ihracat, kümelenme, kara yönelik arazi geliştirme, yabancı yatırım çekme...
- Formal bölgeler, sayı hızla artıyor
  - Export Processing Zones, Free Zones, Free Ports, Enterprise Zones, Industrial Zones, Science and Technology Parks
  - OSB, KSS, TGB, SB
- Örtük bölgeler (= güçlü kümelenmeler)
  - Antalya, Kapadokya, Kıbrıs

Dünyada nasıl yapılar ön plana çıkıyor?

Fiziki özellikler

- Entegre, karma kullanım, büyük ölçekli “mega bölgeler”
- Bilgi-İletişim Teknolojileri altyapısı
- Amaca yönelik inşa edilen tesisler

Geliştirme yaklaşımı

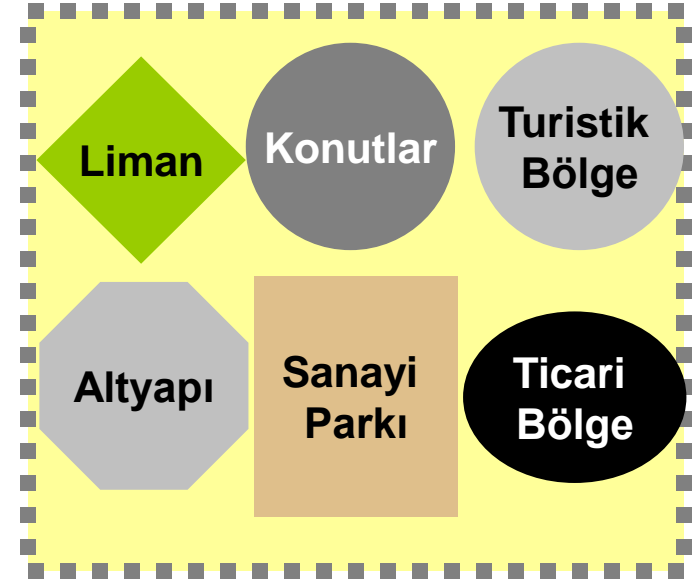
- Kamu-özel ortaklığı
- Özel geliştirici yap/işlet/devret modeli ile işletiyor

Düzenleyici çerçeve

- Geniş bir skalada ekonomik faaliyete izin var
- Sadece ihracat değil; iç piyasa da önemli
- En etkin düzenleyici ortam (birinci sınıf)
- Basitleştirilmiş düzenlemeler; tekeller yok
- Prosedürler uyumlaştırılmış, dijital ortamda
- Evrensel vergi teşvikleri (düşük vergi oranları)
- Evrensel işgücü güvenliği kurallarına uyum

Kurumsal çerçeve

- Üst düzey siyasi sahiplenme
- Bölge idaresi, sadece bir bölgeden sorumlu
- Tek durak ofis özellikleri

Türkiye'de Özel Ekonomik Bölgeler

■ Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

- faal olanların sayısı 131 (Yatırım programındakiler 81; toplam 261)
- 37 bin işletme, 820 bin çalışan
  - tam kapasite olursa 1.8 milyon çalışan

■ Küçük Sanayi Sitesi (KSS)

- 438 KSS'de 92 bin işletme, 461 bin çalışan

■ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)

- 20 TGB faal, 1100 işletme, 11 bin çalışan

■ Serbest Bölgeler (SB)

- 21 SB, 3600 firma, 50 bin çalışan

Kısaca Türkiye'nin OSB deneyimi

- Deneyim, 1962'de Bursa OSB'nin kurulmasıyla başlıyor
  - İstanbul'da sıkışan sanayinin kaydırılması vizyonu
- 1980'ler sonuna kadar kentsel planlama aracı olarak kullanılıyor
- 1990'larda ise, sanayileşme sürecini tetiklemesi amacıyla, Anadolu'nun geneline hızla yayıldı
- Temel işlevler:
  - Ucuz maliyetli sanayi arsası ve altyapısı
  - Bürokrasinin azaltılması, sanayicinin belediyeden kurtulması

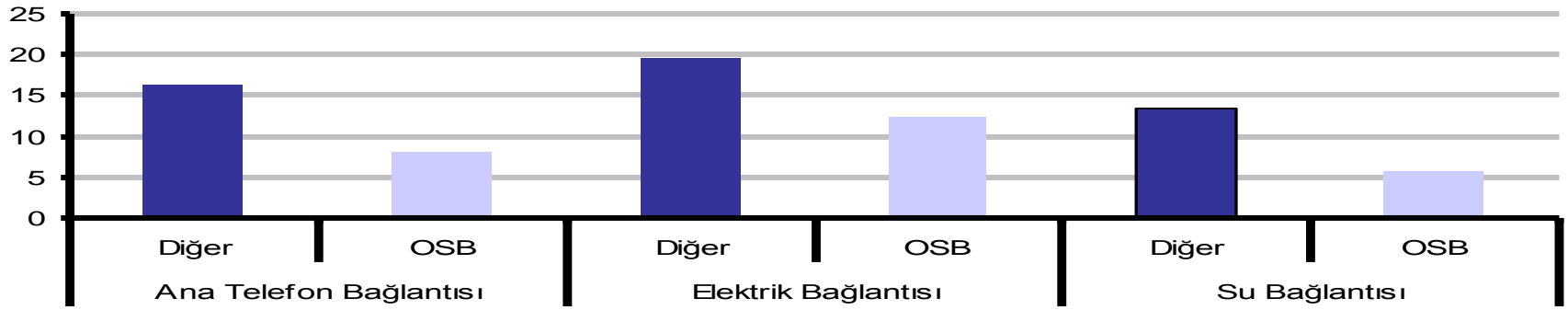
OSB deneyimi ve öğrenme süreci

- 40 yıllık bir öğrenme sürecinin ardından OSB Kanunu 2000 yılında çıktı
- 2008 ve 2009'de güncellemeler yapıldı
  - Bir ilde mevcut OSB'lerin 2/3'ü dolmadan, yeni OSB'ye izin yok (planlama sürecinde talep analizi?)
  - Rekabet gücüne ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak yeni roller (yatırım promosyonu, iş geliştirme faaliyetleri, kümelenmelere destek)
- OSB'lerin etki değerlendirmesi
  - DPT (Mehmet Cansız, 2010) çalışması
  - Rejimin temel amaçları nedir? Rekabet gücü? Bölgesel farklılıklar? Sanayinin kayması?

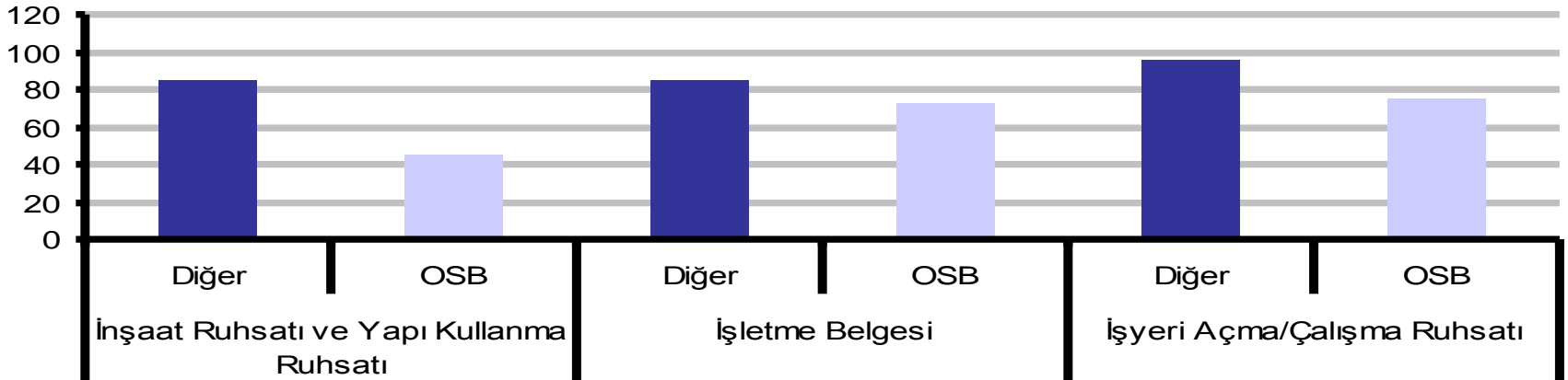

Türkiye'de OSB'lerin performansı

Altyapı Bağlantı Süresi (gün): OSB ve OSB dışındaki işletmeler

İzin ve Ruhsat Alma Süreleri (gün): OSB ve OSB dışındaki işletmeler

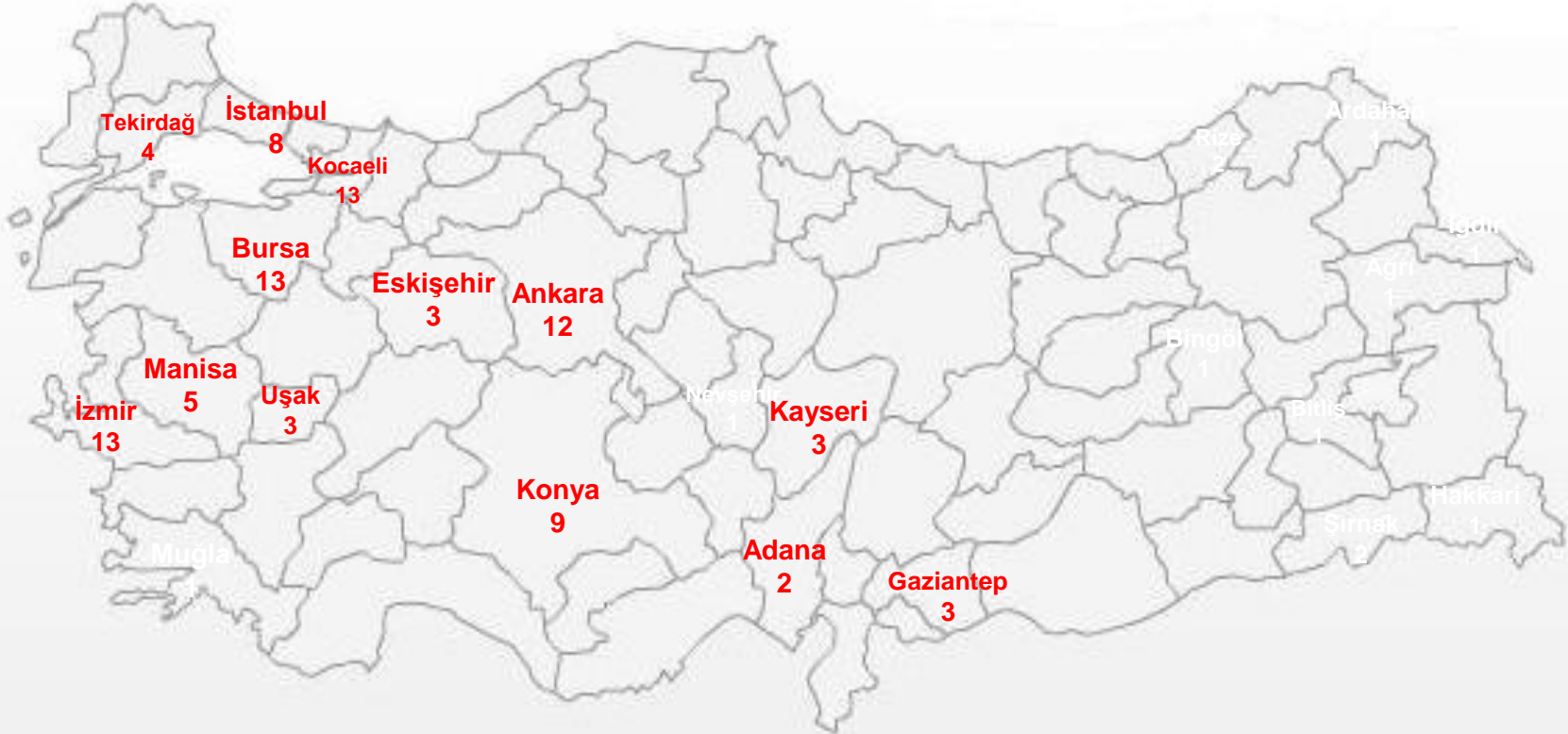
Sanayinin Anadolu'ya yayılma sürecinde OSB'lerin büyük rolü var

İSO en büyük 1000 sanayi kuruluşu listesinde 5'den fazla firmaya sahip iller, 2009

Mevcut büyük OSB alanları, sanayinin yayılmakta olduğu yerlerde...

İşletme aşamasında 1000 hektardan daha fazla OSB alanına sahip iller, 2009

Öte yandan, her yerde de OSB var..

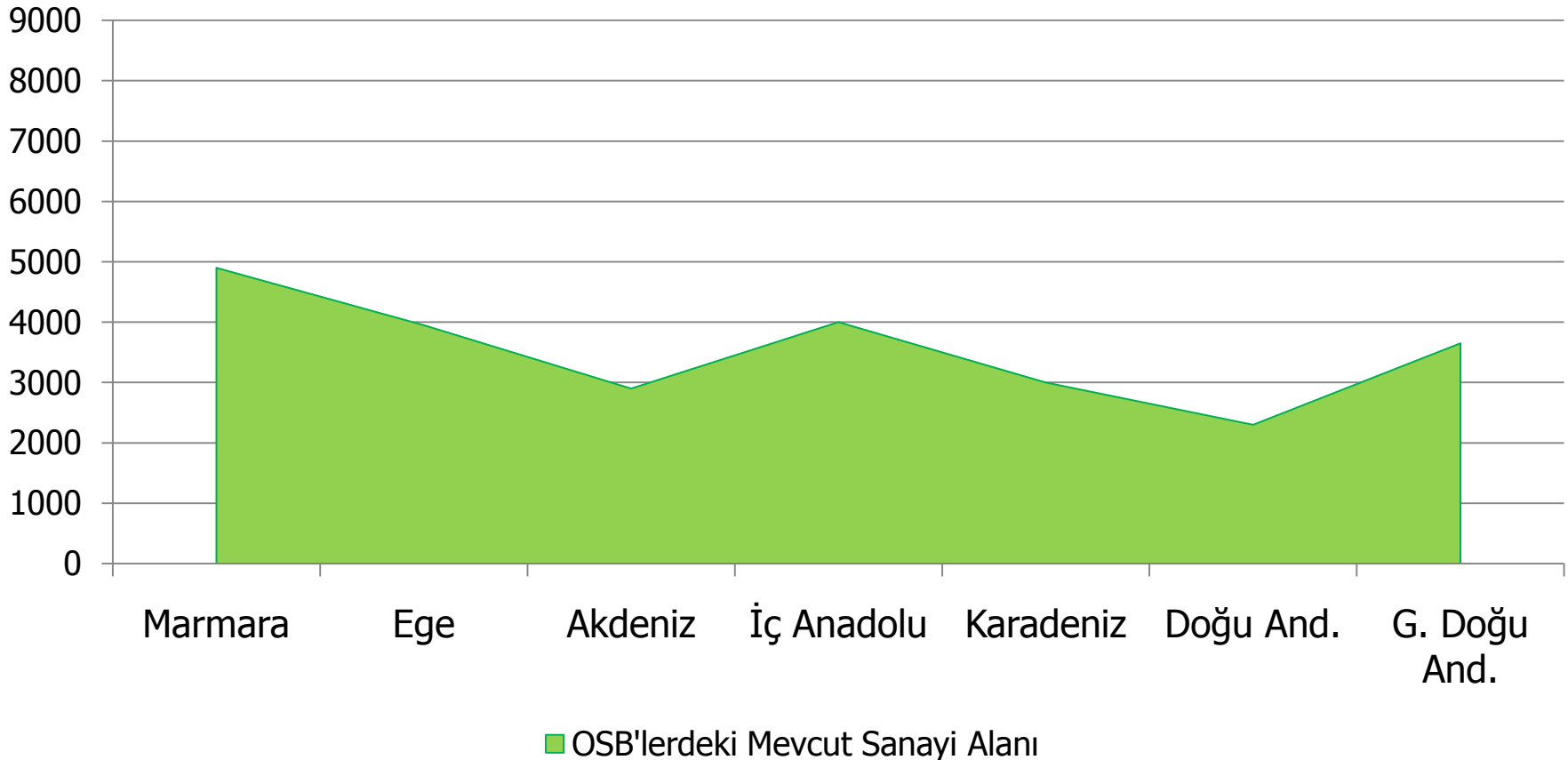
Temel soru: oralar nasıl dolacak?

İşletme aşamasındaki OSB sayıları, il bazında, 2010

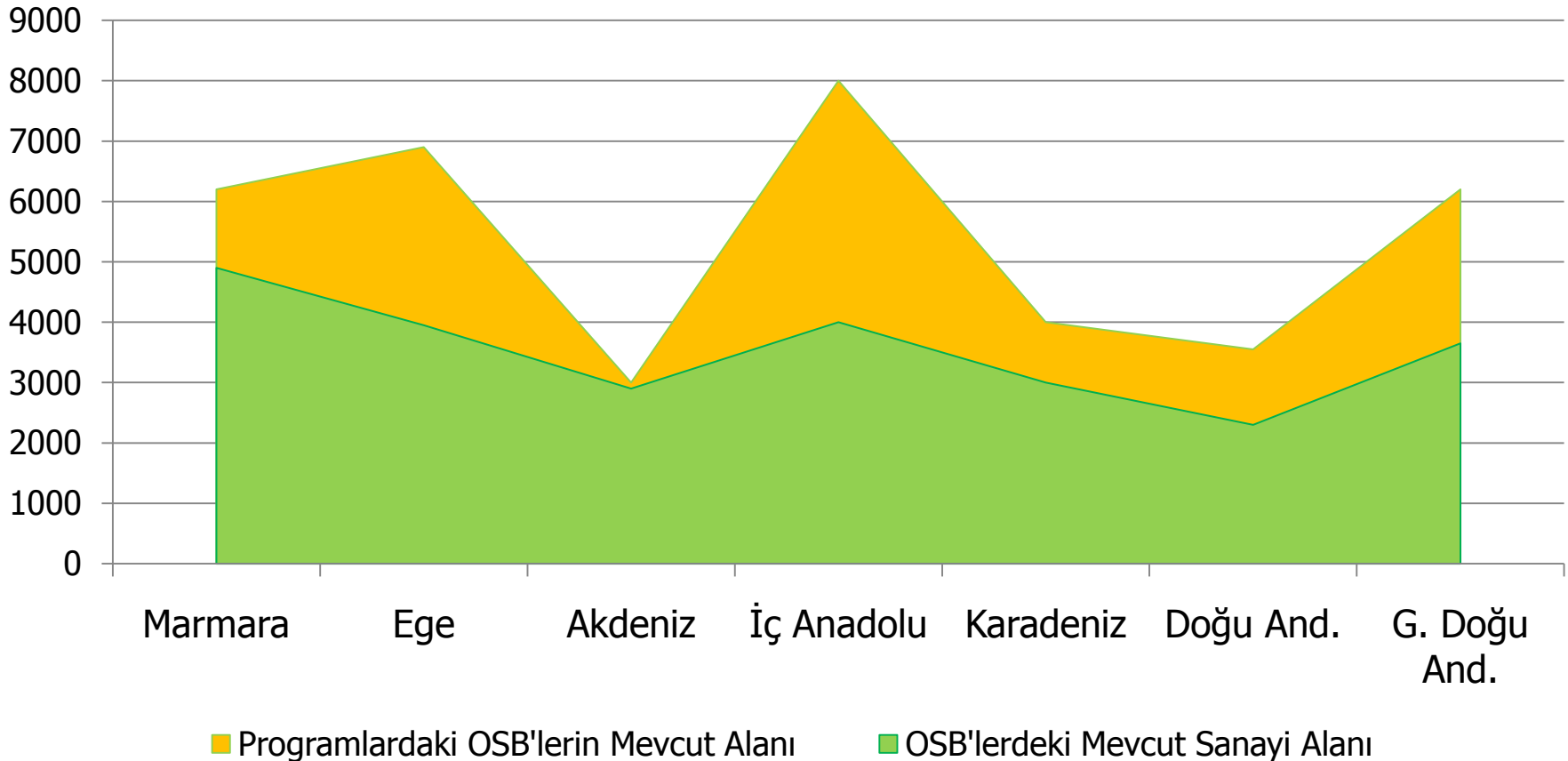
Bugün OSB'lerin bölgesel dağılım nasıl?

Programlardaki OSB'lerin Mevcut Alanı (bin hektar, 2010)

Gelecekte mekansal dağılımın nasıl değişmesi öngörülmüyor?

Planlanan OSB'ler (sarı) ve Mevcut OSB'lerin sanayi alanı, bin hektar 2010

Sanayinin "kayma" süreci daha yakından izlenmeli...

2009'da İstanbul Sanayi Odası en büyük 1000 sanayi kuruluşu listesinde 5'den fazla firmanın yerleşik olduğu illerin, bu listedeki 1997-2009 döneminde firma sayısı değişimi

Sanayinin "kayma" süreci daha yakından izlenmeli...

Otoyol hatları (kırmızı çizgiler - 2010 itibariyle) ve 2009'da İstanbul Sanayi Odası en büyük 1000 sanayi kuruluşu listesinde 5'den fazla firmanın yerleşik olduğu illerin, bu listedeki 1997-2009 döneminde firma sayısı değişimi

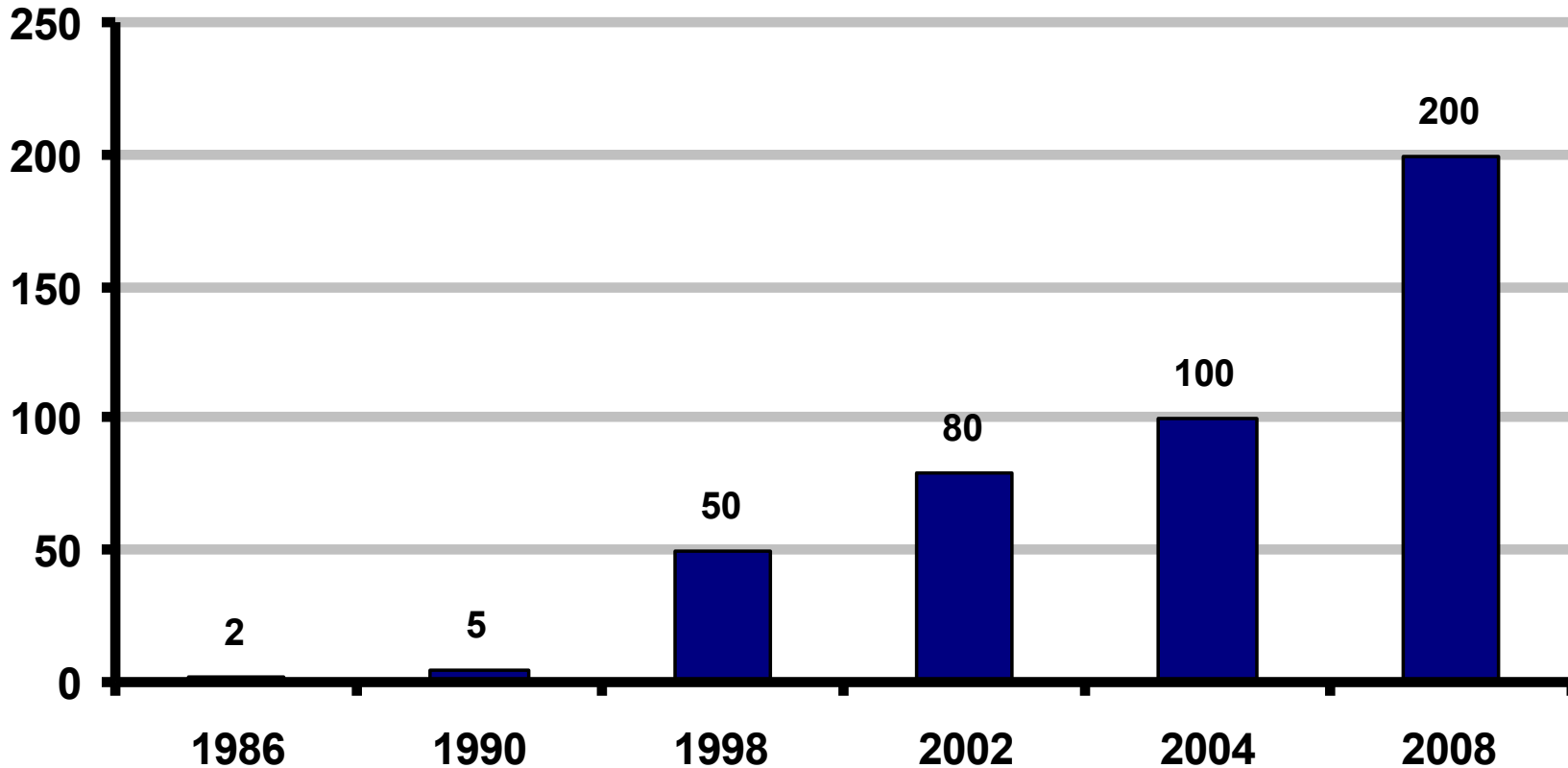

Başlıca sorun alanları (1)

- Sanayinin OSB'lerde kümelenmesini istiyor muyuz?
  - OSB içi ve dışı arasındaki teşvikler ne ölçüde farklılaşıyor?
  - Bedelsiz arsa tahsisi ne kadar etkin?
  - Elektrik, doğalgaz maliyetleri farklılaşıyor mu?
- OSB – kent ilişkisindeki sorunlar önemli mi?
  - Yerel yönetim, yerel aktörler ve OSB'ler arasındaki ilişki
  - Külfet / menfaat dengesi; paydaşlar arasındaki uyum
- Gelişmiş illerdeki dinamiklere gelişen illerde farklı dinamikler söz konusu olabilir mi?
  - Kaynak yaratma kabiliyeti
  - Farklı dinamikler geçerliyse, aynı OSB rejimin olması sorun yaratır mı?

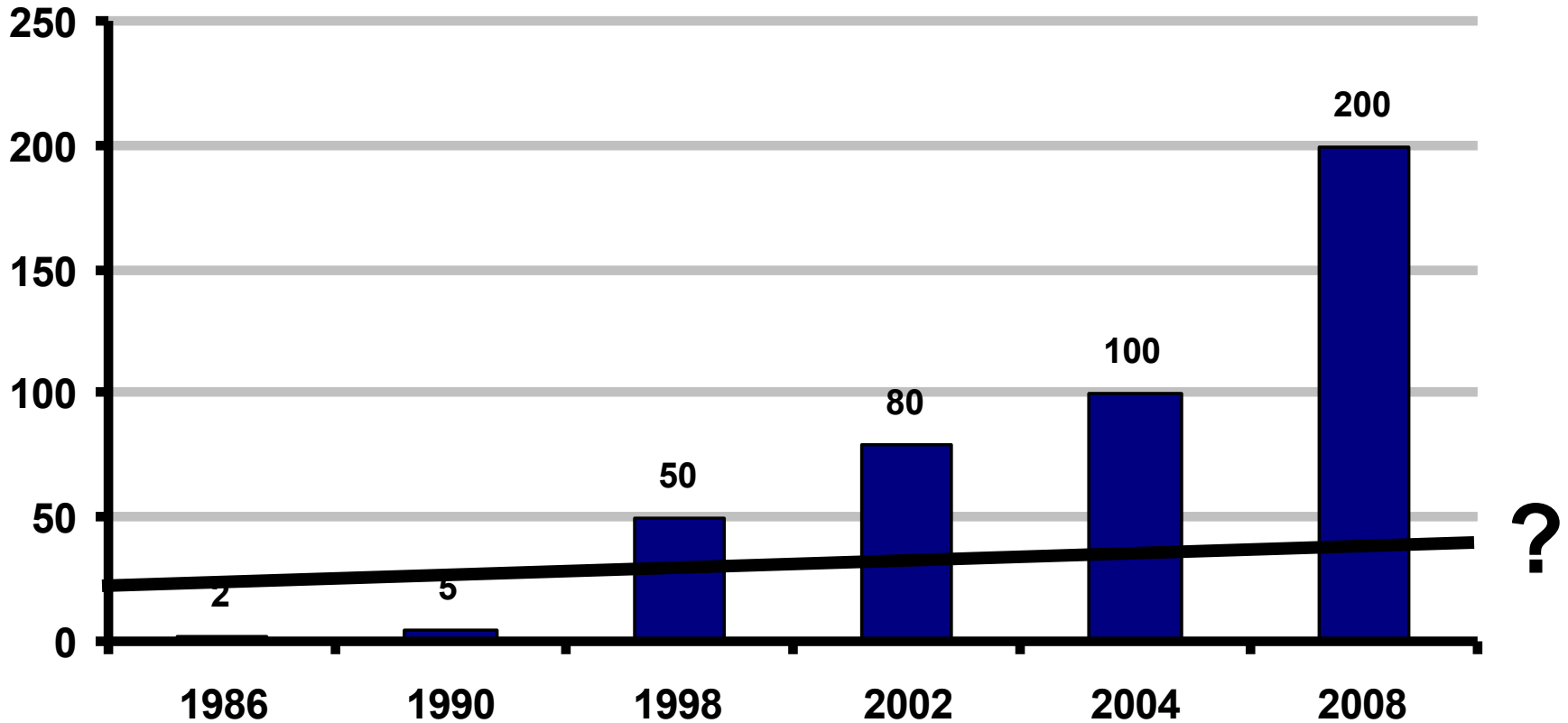
Gelişmiş bölgelerdeki rant sorunu: OSB rejimi için manası nedir?

Gebze'de ortalama bir sanayi arsasının metrekaresi değeri, USD, 1986-2008

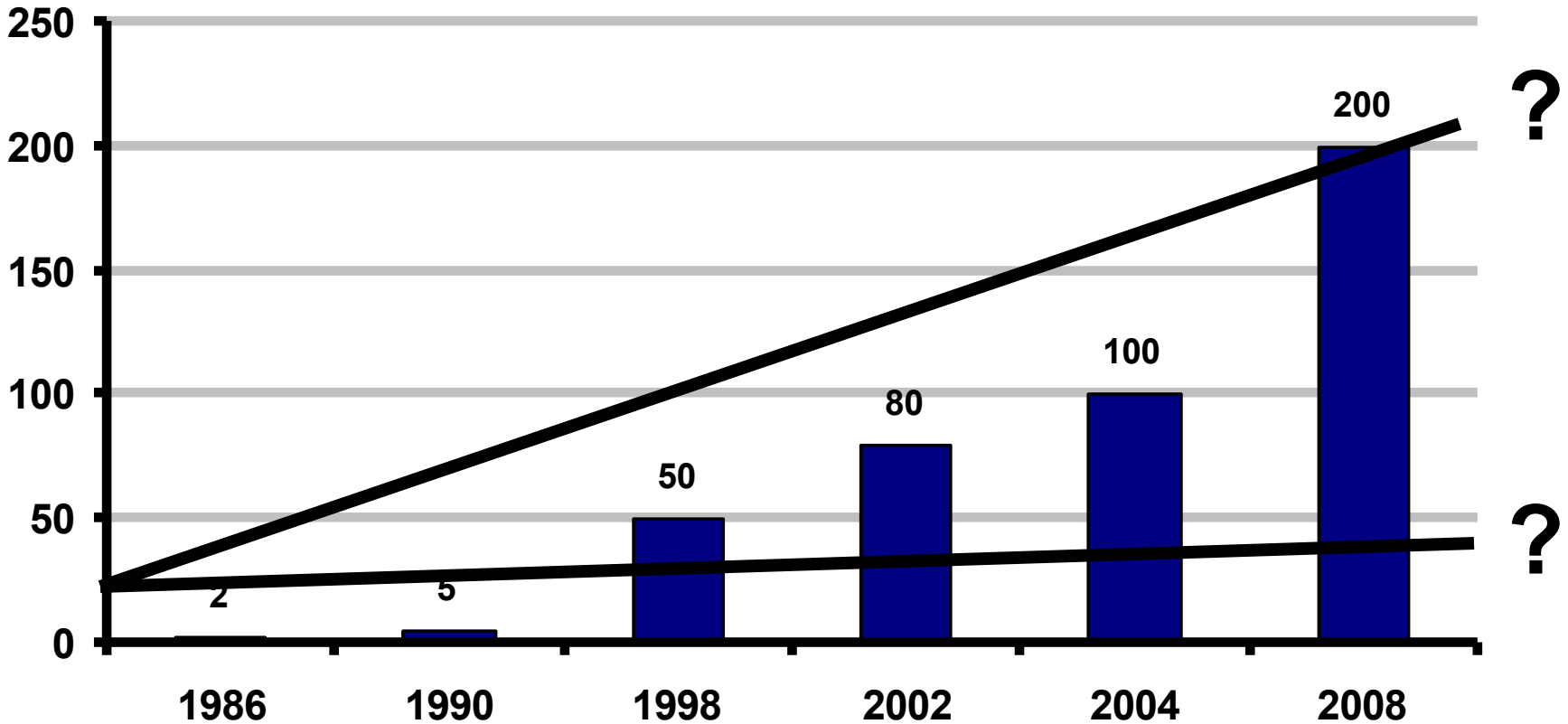
Gelişmiş bölgelerdeki rant sorunu: OSB rejimi için manası nedir?

Gebze'de ortalama bir sanayi arsasının metrekaresi değeri, USD, 1986-2008

Gelişmiş bölgelerdeki rant sorunu: OSB rejimi için manası nedir?

Gebze'de ortalama bir sanayi arsasının metrekaresi değeri, USD, 1986-2008

Başlıca sorun alanları (2)

- Sistemin önceliklerini yeniden ele almalı mıyız?
  - Bugünkü öncelik: Parsellerde spekülasyonun önlenmesi; Gerçekten yatırım yapacak ve istihdam yaratacak yatırımcılara verilmesi
  - OSB'lerde rekabet gücü gündemi oluşturulabilir mi?
    - Sektör seçimi problemi, OSB ölçeğinde, malumat?
- Diğer politika alanlarıyla ilişki nasıl kurulmalı?
  - Makro düzeyde somut ve tutarlı bir sanayi politikası?
- Etkin yönetim için doğru müşevvikler nasıl sağlanır?
  - Başarı nasıl ödüllendirmeli? Başarısızlık nasıl cezalandırılmalı?

Kamusal yetki sorunu

- OSB'lerdeki kamusal yetkiler
  - Kamulaştırma yetkisi
  - Fabrika inşaatlarının projelendirilmesi ve inşaat aşamasında verilen izin ve ruhsatlar
  - İşyeri açma ve işletme belgesi
  - Altyapı hizmetlerinin üretimi ve dağıtımı
- Kamusal yetkilerinin kullanımı
  - Bölge Müdürü ve personeli yetki kullanıyor; ancak Bölge Müdürünü OSB'deki sanayiciler atıyor
- Anayasa mahkemesinin TGB'lere yönelik kararı
  - Özel bir entite, kamu yetkisi kullanabilir mi?

Dış politika ve dış ekonomik ilişkiler stratejisi aracı olarak OSB'ler

- Dış ekonomik ilişkilerimiz artık şekil değiştiriyor
  - İhracat-ithalatın ötesinde; değer zincirinin "bir" kısmın taşımak
  - Bölgede yerleşik yatırımlar; pazardan ve ucuz girdilerden faydalanmak için...
- Dışarıya giden yatırımcıların ortak sorunları
  - yasal çerçeve, işgücü niteliği, lisan, imtiyazlar
- Bölgede Türk OSB'leri etkinliğimiz arttırır
  - Yatırımcı sadece OSB yönetimiyle muhatap
  - İşgücünü ihtiyaçla uyumlu hale getirecek programlar
  - İmtiyazlar için toplu pazarlık gücü

■ Ekler

OSB'lere sağlanan teşvikler

- Bedelsiz arsa tahsisi
- Gelir vergisi stopajı
- Sigorta primi işveren hissesi
- Enerji desteği
- Diğer muafiyetler
  - emlak vergisi, atık su bedeli, elektrik ve havagazı tüketim vergisi, bina inşaat harcı, tevhid ve ifraz işlem harcı